

Andragogika

Andragogika je aplikovaná pedagogická věda, která se zabývá výchovu a vzdělávání dospělých za podmínek, které tato věková skupina vyžaduje.

„Chceme-li dospělého člověka dále zdokonalovat, což znamená vzdělávat a vychovávat, musíme ho především dokonale znát.

Poznat ho znamená proniknout k jeho nitru, znát jeho schopnosti, postup jeho myšlení a smýšlení, motivaci jeho chování a jednání, jeho charakter a temperament.“

Prof. PhDr. František Hyhlík
zakladatel oboru výchova a vzdělávání dospělých

Specifika andragogiky

Andragogika vždy preferovala vzdělávání, v posledních letech se stává hlavním andragogickým pojmem učení se dospělých. Tato preference má:

- sociální
- kulturní
- ekonomické a
- politické pozadí

Vychází se s faktu, že člověk nese za své kvalifikace a kompetence zodpovědnost sám.

Členění andragogiky:

- Teoretické disciplíny
- Aplikované disciplíny

Teoretické disciplíny

- Historie výchovy a vzdělávání dospělých
- Andragogická didaktika
- Teorie výchovy dospělých
- Komparativní andragogika

Aplikované disciplíny

- Profesní andragogika
- Sociální andragogika
- Kulturně osvětová andragogika

Didaktické aspekty učení a výchovy dospělých

- S přibývajícím věkem klesá rychlost vnímání, snižuje se rychlost úkonů, rychlejší unavitelnost
- Jiné vnímání času a hospodaření s ním
- Dospělý člověk vnímá učení jako novou životní situaci, má mnohem složitější okolnosti sociálního podmiňování studia

Mezi nepříznivé vlivy ovlivňující výchovu a vzdělávání dospělých se řadí především

- Odlišné názory vyplývající ze zkušeností získaných v průběhu života
- Stereotypy myšlení, které brání přijmout jiná řešení, prezentované výukou
- Dospělý hledá ve výuce především praktická řešení, teoretické poznatky podvědomě utlumuje
- Dospělý má snahu konfrontovat vzdělávací situace s praktickými poznatky, někdy s komplikovanými situacemi. To ho vede k tomu, že si není jistý svým přístupem k řešení.

Příznivé vlivy ovlivňující výchovu a vzdělávání dospělých

- Vyšší motivace k učení jako odpověď na potřebu sebeuplatnění
- Schopnost třídit informace, vytvářet soustavu poznatků
- Kritičnost k poznatkům i k sobě sama

Členění didaktických forem ve vzdělávání dospělých

- Přímá forma - prezenční vzdělávání. Účastní je plně oproštěn od jiných, především pracovních povinností a věnuje se pouze studiu v přímém kontaktu s lektorem
- Distanční vzdělávání - lektor i účastník je oddělen v čase a prostoru. Varianty distančního vzdělávání:
  - Korespondenční vzdělávání - účastník si s lektorem vyměňuje materiály a řešení úkolů
  - E-learning - komunikace elektronickou formou (Viz. E-learning - níže)
  - Víkendová setkání, semináře, úvodní přednášky
- Kombinované studium - nejrozšířenější forma vzdělávání dospělých. Kombinuje přímý kontakt lektora a řízené samostudium.
- Sebevzdělávání - klasické učení ze studijních materiálů, nebo s použitím výpočetní techniky. Lektor a účastník je v tomto případě jedna a táž osoba.

Úrovně diagnostiky v průběhu vzdělávání dospělých

- Předsunutá úroveň - sleduje k získání maxima informací o vědomostech účastníků, zaměřenosti a o jejich motivaci
- Úvodní úroveň - diagnostika věnovaná především na vědomostní úroveň účastníků
- Střední úroveň - získávání zpětné vazby od účastníků, úroveň výuky, schopnosti účastníků přijímat nové informace
- Závěrečná úroveň - po dokončení studia získává lektor přesný pohled na účinnost vzdělávání, zjišťuje také jakým směrem se posunula motivace účastníků k dalšímu vzdělávání a nakolik jsou účastníci ochotni a schopni aplikovat získané informace v praxi

Kontroly výsledků musí být orientovány na učební cíle.

Ve středu zájmu andragogiky je:

- Socializace - viz stránka [socializace](#).
- Akulturace - adaptace příslušníků etnických menšin do většinové společnosti. Jedná se především o seznámení cizinců s odlišnostmi místní, většinové kultury. Může být ukončen:
  - integrací - včleněním, přizpůsobením se místní kultuře, za podmínek zachování si primárních prvků kultury vlastní
  - asimilací - opuštěním původní kultury a přijetím nové, většinové
  - separací - vyhýbáním se většinové kultuře a zachováním si kultury vlastní
  - marginalizací - jedinec se neopírá ani o vlastní (původní) kulturu, ani o novou (většinovou) kulturu, ale přijímá zvyklosti některé ze subkultur
- Enkulturation - celoživotní proces vrůstání jedince do společenské reality

Konkrétní oblasti, ve kterých se aplikují zásady andragogiky:

1. Celoživotním vzděláváním a učením dospělých
2. Vyrovnávání se dospělého člověka se sociálními institucemi, které se neustále mění
3. Optimalizace lidského potenciálu v prostředí permanentní sociální změny
4. Orientaci člověka v kritických uzlech jeho životní dráhy či problémovém průběhu jeho životní dráhy
5. individuálními a sociálními souvislostmi změn sociálního statusu

Další odborné vzdělávání dospělých

1. Vzdělávání pro nezaměstnané, postižené, nekvalifikované
2. Vzdělávání vrcholového managementu
3. Vzdělávání nižšího a středního managementu
4. Vzdělávání řadových zaměstnanců
5. Vzdělávání perspektivních zaměstnanců - většinou budoucích pracovníků, absolventů škol

Oblasti působení andragogů:

- učitelství, lektor, instruktor
- Vedoucí skupiny, kouč
- Edukační konzultant, poradce
- Metodik a koncepční pracovník vzdělávání dospělých
- Manažer vzdělávání dospělých, projektový manažer
- Kariéerní poradce

Funkce vzdělávání dospělých

- Výzkumná, empirická funkce
- Teoretická funkce - zavádění nových konceptů
- Aplikační funkce - zavádění do praxe
- Prognostická funkce - hledání předpokladů
- Komparativní funkce - srovnávací
- Společenská funkce
- Edukační funkce - výchova a vzdělávání
- Ekonomická funkce - investice do vzdělávání - zúročení výsledku

Konkrétní směřování působení andragoga na jedince

- osobnostní kvality
- odborné kvality
- sociální kompetence
- metodické kompetence

Praktické učení

- Zdroj vědění a inovací, zdroj praktických dovedností.

Specifika praktického učení

- Učení se z praxe nás nemůže připravit na všechny možné a nepředvídané situace
- Hledání vhodné praxe vyžaduje nějaké měřítko, které nám praxe nemůže dodat sama
- Učení se z praxe je velmi zdlouhavé
- Praxe je většinou konvenční a konzervativní - není přístupná častým změnám
- Praxe se sama brání kritickému pohledu a odstupu

Teoretické učení

- umožňuje vědomější a racionálnější praxi
- je předpokladem sebereflexe
- je přístupná inovativnímu myšlení

Specifika teoretického učení

- Výsledek učení není vždy okamžitě pozorovatelný
- Někdy se naučené nemusí v praxi projevit vůbec
- Možný rozpor s praxí
- Absence praktických dovedností

Metody andragogické práce

- zprostředkování učební látky - přednáška, referát, e-learning
- metody sloužící k zpracování učební látky - projekty, brainstorming, případové studie, brainwriting, CNB - společný zápisník, synektika, laterální myšlení, Pro-Kontra, Black - Box,
- komunikativní metody - diskuze, kulatý stůl
- výtvarné metody - koláže, obrázky, fotografie
- meditativní metody - sugestopedie, meditace
- hra - hraní rolí, pantomima
- coaching - hledání individuálních řešení, rozvoj člověka v jím zvolené oblasti

Kreativita v rámci hierarchie učení

Kreativita - tvořivost a invence. Tvořivost patří mezi základní a nejefektivnější psychologické schopnosti, které se podílejí na učení. Pomocí kreativity je schopen jedinec přijímat nové poznatky a být produktivní v duševní oblasti. Bez kreativity by řešení problémů bylo zcela nemyšlitelné.

Zařazení kreativity do hierarchie učení je znázorněno v této tabulce:

Hierarchie učení	Způsob učení	Didaktické postupy
Produkty učení		
Vědění	Asociační učení	Teoretické metody
Informace, vědomosti		
Porozumění látce	Strukturální učení	Teoreticko-praktické metody
Vědomosti, dovednosti	Učení tréninkem	
Řešení problémů		
Dovednosti, návyky	Produktivní učení	Praktické metody
Tvůrčí myšlení a jednání		
Dovednosti, tvůrčí výkony	Kreativní učení (Afektivní učení)	Speciální didaktické postupy(kreativní techniky)

Brainstorming - burza nápadů (Víc hlav - víc ví)

Technika skupinové práce, která má formu neomezené diskuze. Je založena na skupinovém výkonu. Hlavní myšlenkou je, že lidé ve skupině, na základě podnětů ostatních vymyslí více, než kdyby pracovali samostatně.

Pravidla a zásady brainstormingu:

- Jasná deklarace problému - problém je potřeba zcela konkrétně specifikovat, před začátkem zopakovat
- S problémem by se měli účastníci seznámit nejdříve na začátku setkání. Důvodem je, aby se nevytvářely nezaznamenané a zavřené návrhy.
- Absence hodnocení nápadů - nápady se nesmí hodnotit (dobrý, špatný, nepoužitelný), i ten nejhloupější může být přínosný
- Uvolnění atmosféry - pomáhá neformální prostředí, plné různých nápadů. Cílem je kvantita podnětů. Brainstorming probíhá lépe v prostředí, kde se účastníci navzájem znají, uvolněná atmosféra podporuje divergentní (rozbíhavé) myšlení
- Mluví pouze jeden člověk
- Hierarchické rozdíly ve složení skupiny by neměly být velké - u některých může vzniknout obava, že se před nadřazeným hloupou myšlenkou zdiskredituje
- Zápis myšlenek - v týmu je nutno určit zapisovatele, který bude zaznamenávat všechny nápady, byť sebenevhodnější. Zapisovatel zaznamenává nápady bez uvedení jména autora na viditelném místě - nejlépe na tabuli.
- Neuplatňuje se autorství - návrhy na sebe mohou navazovat, souviset spolu, mohou se dále rozvíjet

Brainwriting - bezprostřední zapisování nápadů

Jedná se o obměnu brainstormingu. Používá se tam, kde je hierarchicky rozdílná skupina a brainstorming by byl neúčinný, nebo nevhodný. Také tam, kde je atmosféra ve skupině napjatá a formální. Platí při něm podobná pravidla, ale s obměnami:

- Jasná deklarace problému - problém je potřeba zcela konkrétně specifikovat, před začátkem zopakovat

Důležité upozornění: Tento text je možné bez omezení šířit a kopírovat!

- S problémem by se měli účastníci seznámit nejdříve na začátku setkání. Důvodem je, aby se nevytvářely nezaznamenané a zavržené návrhy.
- Zápis myšlenek - v týmu je nutno určit zapisovatele, který bude zaznamenávat všechny nápady, byť sebevhodnější. Zapisovatel zaznamenává nápady bez uvedení jména autora na viditelném místě - nejlépe na tabuli.
- Neuplatňuje se autorství - návrhy na sebe mohou navazovat, souviset spolu, mohou se dále rozvíjet
- Je potřeba více pomůcek - papírky 5 x 5 cm, propisky (nikdo nesmí používat vlastní)
- Účastníci napíší v časovém limitu na tři lístky tři nápady, moderátor je převezme, napíše na tabuli. Sezení probíhá v několika kolech - podle potřeby
- Metoda se někdy nazývá také 6 - 3 - 5). Šest účastníků napíše 3 nápady během 5 minut.

Metoda CNB - Collective Notebook, neboli společný zápisník

Každý účastník CNB zaznamenává po dobu asi 4 týdnů své myšlenky, poznámky, myšlenky a zdroje, týkající se vyhlášeného problému. Po ukončení lhůty si uspořádá poznámky a objasní nejlepší myšlenky. Uvede návrhy dalšího postupu. Na společném sezení pak moderátor převezme příspěvky od všech účastníků, společně je vyhodnotí a prodiskutuje se všemi účastníky.

- Využití metody CNB směřuje zejména do oblasti výuky nákladového i finančního účetnictví, např. při hledání námětů pro snížení nákladů nebo hledání opatření ke zlepšení situace ve výnosech podniku.

Synektika - součinnost

Probíhá za pomoci analogií a metafor - spojují se odlišné věci dohromady. Je podobná systému laterálního myšlení. Buckminster Fuller hovoří o synektice takto: „Všechny věci bez ohledu na jejich rozdílnost mohou být nějak spojeny, ať už fyzicky, psychologicky nebo symbolicky.“

Struktura synektického postupu:

- Předložení problému, jeho popis
- Vytvoření seznamu analogií, i fantaskní analogie (analogie osobní - z osobního života, symbolická - z jiné části života,
- Poté se analogie přenesou na konkrétní problém a vyhodnotí se jejich souvislosti

Laterální myšlení

Laterální myšlení směřuje k tomu, aby se bezděčně či vědomě přivodil odklon od dosavadního průběhu myšlení, tj. aby se myšlení zavedlo na vedlejší cestu.

- Při laterálním myšlení se nesmí diskuze odklonit od problému
- Pomocí této metody se na problém nahlíží z jiného pohledu, přeruší se vážnoucí myšlenkový proces a sledují se další možnosti řešení
- Zpochybní se dosavadní postup, předpoklady a domněnky a u každého zpochybněného bodu se uvede proč je zpochybněn
- Problém se rozloží na dílčí problémy, abychom získali celkový přehled
- Použijeme branistorming k získání dalších podnětů
- Hledáme analogie, u nichž je řešení známé a lze je aplikovat na problém
- Výsledkem je množství podnětů, které uvolní zablokované myšlení

Metoda Pro-Kontra

Kritizuje nebo dokonce popírá určitý stav, aby se tak uvolnila cesta k jeho zlepšení. Dává podnět ke vzniku rozličných názorů „pro“ a „proti“. Z nich se pak generuje řešení problému. Stává se, že diskutující dospějí až k negaci výchozího stavu a konstruují nové řešení. Metoda Pro-Kontra neprobíhá vždy zcela bez problémů. Občas je nutné účastníky motivovat k negativnímu pohledu.

Metoda černé skříňky - Black-box

Metoda sleduje závislosti mezi vstupy a výstupy (input - output). Z těchto vztahů lze pak odvodit vzorce. Změnou vstupu se změní výstup. Někdy lze tímto způsobem bez bližší znalosti souvislostí získat výsledek. Ze znalosti těchto vzorců můžeme stanovit hypotézy o způsobu jak systém (černá skříňka) funguje a nalézt tak správné řešení. Protože metoda „Black-box“ bývá zpravidla aplikována na skutečné systémy, vyznačuje se snadnou srozumitelností a do značné míry odpovídá skutečnosti. Naproti tomu jsou v praxi používané postupy „pokusu a omylu“ zdlouhavé a nákladné.

E-learning - elektronické učení

Vzdělávání za použití elektronických médií. Využívá se celé spektrum médií, jako rozhlas, televize, video, audio nahrávky, počítač. Nejtypičtější formou je však počítač:

- Off-line vzdělávání - bez připojení, za použití nosných médií
- On-line vzdělávání - s připojením do sítě
  - Synchronní - trvalé připojení, komunikace v reálném čase
  - Asynchronní - zasílání zpráv, časová flexibilita

Výhody e-learningu:

- nižší náklady, snazší organizace výuky
- zrychlení studia, vyšší efektivita (srovnání nákladů - výstupů)
- pro studenty znamená e-learning dostupnost kdykoli a kdekoli
- individuální tempo výuky
- interaktivita, multimedialita

LMS e-learning - Learning Management System

Multifunkční systém výuky, předávání informací, chat, zdrojů, výuka, hodnocení a evidence. Může být funkční v obou režimech - off i online. Nejobvyklejší formou je však online. Obvykle obsahuje tyto moduly:

- Evidence a správa žáků
- Evidence a správa kurzů - předmětů
- Správa studijních plánů
- Evidence hodnocení žáků
- Testování a přezkušování žáků
- Správa přístupových práv
- Komunikační nástroje
- Autorské nástroje k vytváření výukových kurzů a objektů
- Úložiště výukového obsahu

Koučing - coaching

Metoda taktního a ohleduplného ovlivňování. Koučování je kombinace individuálního poradenství, osobní zpětné vazby a prakticky orientovaného tréninku.

- Účelem je dosahování profesního a osobnostního rozvoje.
- Klient za pomoci kouče hledá vlastní cestu.
- Koučové pracují jako spolupracovníci, průvodci, rádcové - pomáhají získávat jiný, mnohdy odbornější náhled na řešení problémů

Mentoring

Proces mentorování je vhodný pro rozvíjení specifických dovedností a znalostí, které slouží k profesnímu dovednostnímu a i osobnímu růstu u méně zkušené osoby. Rozdíl mezi mentoringem a coachingem je neustále v diskuzi odborníků. Nejznámější názor je tento:

- Klient couchingu je odpovědný za stanovení cíle. Kouč nesmí hodnotit a kritizovat klienta, jen ohleduplně ovlivňovat.
- Klient mentoringu je obvykle málo zkušený pracovník. Mentor je nejen rádcem, ale i hodnotitelem a kritikem.

Rotace práce - crosstraining

Používá se k získání zkušeností, pro získání dostatečných informací o všech aspektech práce v jednotlivých segmentech jednoho podniku. U nás tuto metodu aplikoval především Tomáš Baťa. Pracovník je pověřen různými úkoly v různých částech podniku. Rotace probíhá na základě plánu, kde je specifikován program a určení odpovědní pracovníci, kteří dohlížejí na zaškolení pracovníka.

Stáž

Pracovník je vyslán na předem jasně stanovený čas do podniku, aby získal nové zkušenosti a poznatky, které může později aplikovat v mateřském podniku. Pracovník je v pozici pozorovatele, konzultuje postupy, hledá otázky a odpovědi.

Blended learning

Blended learning znamená míchání různých forem studia. Kombinuje osobní účast na výuce (např. povinné workshopy, semináře či tzv. tutoriály, které se konají zejména o víkendech) se samostudiem a podporou vzdělávání pomocí elektronických kanálů (např. e-learning, informační systémy, elektronické materiály, e-moduly apod.).

Zdroje:

1. Průcha, Jan. *Moderní pedagogika*. 2. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-631-4.
2. Mužík, Jaroslav. *Androdidaktika*. 2. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-7357-045-9
3. Beneš, Milan. *Andragogika. Teoretické základy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, ISBN 80-86-432-23-8
4. Fischer-Epe, Maren. *Koučování*. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-140-9
5. Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6